

UDK 811.163.42'282'366.543

Pregledni rad

Primljen 20. 07. 2015.

Prihvaćen za tisak 30. 04. 2016.

Marijana Horvat

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

Imenske skupine u čakavskim i štokavskim tekstovima 15.–18. stoljeća

U članku će se na primjerima iz čakavskih i štokavskih tekstova 15. – 18. stoljeća pokazati da je na sintaktičkoj razini postojao općeprihvaćen i stabilan način izražavanja određenih sadržaja. Jedno je od tih obilježja uporaba prijedložno-padežne sveze *od + genitiv* (npr. *da darži put zakona od mista, pisam od ljubavi, zakon od ljubavi, misto od pribignutja, nebeski ličnik od duš, otče od milosrdja*) za izricanje posvojnosti i drugih značenja (npr. sadržaja, svojstva, objekta). Sveza *od + genitiv* također dolazi u funkciji i na mjestu prijedložno-padežne sveze *o + lokativ* (npr. *kada čuje da se od njegova prijatelja dobro govori*). Pojavila se u tekstovima prevedenima s talijanskoga i latinskoga jezika, a zatim se ustalila kao literarna odlika i u izvornim djelima čakavskih i štokavskih pisaca.

Analizirat će se i sintagme koje sadržavaju genitiv ličnih zamjenica u funkciji izražavanja posvojnosti (npr. *nje velikoga milosrdja, njih srca, njega meso razdirahu*), prijedložno-padežna sveza *po usta + genitiv* (npr. *Po usta svetoga Jakova apostola*), pojava sklonidbe i poimeničenja participa (npr. *govorećijem sveto rožario*).

Ključne riječi: sintaktičke prevedenice; *od + genitiv*; izricanje posvojnosti; *po usta + genitiv*; sklonidba i poimeničenje participa.

1. Uvod

Tijekom višegodišnjega bavljenja tekstovima pisanim čakavskom i štokavskom stilizacijom književnoga jezika od 15. do 18. stoljeća uočili smo da se na sintaktičkoj razini otkriva ustaljenost načina izražavanja određenih sadržaja te da je moguće utvrditi popis odlika sa stabilnom uporabom. Ovom prigodom analizirat će se uporaba prijedložno-padežne sveze *od + genitiv*, izricanje pripadanja trećem licu s

pomoću genitiva ličnih zamjenica za treće lice, prijedložno-padežna sveza *po usta* + *genitiv* te pojava sklonidbe i poimeničenja participa. Navedene su sveze sintaktičke prevedenice koje su u hrvatski jezik ušle prema talijanskom ili latinskom jeziku ili su naslijeđene iz crkvenoslavenske književne tradicije, a združene su i odrednicom imenske skupine.

Kao korpus korišteni su tekstovi koje je autorica proučavala baveći se poviješću hrvatskoga jezika te za temu relevantna građa nastala u okviru projekta MZOS-a *Teknologija hrvatske pisane baštine*¹ i projekta *Korpuslinguistik und diachrone Syntax: Subjektkasus, Finitheit und Kongruenz in slavischen Sprachen*.²

2. Prijedložno-padežna sveza *od* + *genitiv*

Jedna od najčešćih i najuočljivijih pojava jest uporaba prijedložno-padežne sveze *od* + *genitiv* za izricanje posvojnosti i drugih značenja. Posvojnost izrečena genitivom s prijedlogom *od* sintaktički je talijanizam, obilato potvrđen u hrvatskoj literarnoj tradiciji i prisutan u govorima. Osobito se često javlja na mjestu besprijedložnoga genitiva i u slučajevima u kojima je moguća uporaba posvojnoga pridjeva.

Primjeri: *da darži put zakona od mista kako budu stariji naredili* (Marulić, *Naslidovan'je*); *zloća od ljudi* (*Libro od mnogijeh razloga*); *trepet i škarget od zubi* (Zoranić, *Planine*); *samo majka od njih biti* (Držić, *Hekuba*); *poglavica od Židov* (*Muka Spasitelja našega*); *biskup od grada, fratri od manastijera, starješina od redovnikov* (Divković, *Sto čudesa*); *zač jazik slovinski / vas nauk od skula promini u rimski* (Baraković); *vrata od pakla* (Divković, *Besjede*); *ticati mjesto nepošteno od muža ali žene, nemoć od duše* (Matijević); *lađica od crkve, g(ospodi)n od voj-*

¹ Br. projekta 212-2120920-0894, voditeljica: dr. sc. Marijana Horvat od 1. ožujka 2008. do konca 2013.

² Projekt se odvijao od 2012. do 2016. uz potporu Njemačke istraživačke zajednice (HA 2659/1-2, *Deutsche Forschungsgemeinschaft* – DFG). Glavni je i odgovorni voditelj projekta prof. dr. Roland Meyer (Humboltovo sveučilište u Berlinu), a prof. dr. Björn Hansen voditelj je potprojekta u Regensburgu. Unutar projekta kao potkorpus većega dijakronijskog korpusa izrađuje se dijakronijski korpus hrvatskoga jezika (CroDi). Hrvatski su tekstovi priređeni u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu u Odjelu za povijest hrvatskoga jezika i povijesnu leksikografiju voditeljice dr. sc. Marijane Horvat. Uspostava se hrvatskoga dijakronijskoga korpusa ostvaruje suradnjom triju ustanova: Instituta za slavistiku Sveučilišta u Regensburgu, Instituta za slavistiku Humboltova sveučilišta u Berlinu i Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu. Hrvatski dijakronijski korpus u izradi je i još nije priređen za javnu uporabu.

stva (Papić); *za djecu od Dalmacije koja uče dijački jezik* (Mikalja; *za djecu od Dalmacije = za dalmatinsku djecu*); *krv od nji u Italiji prolivena, okruni se za kralja od rečeni država* (Kačić Miošić); *pripovidi njemu u verše lipotu od Slavonije* (Reljković, *Satir*); *ćuprija ili most od lađa* (Tadijanović).

Uporabu sveze *od + genitiv* u svojstvu atributnoga genitiva može se odrediti kao:

a) genitiv sadržaja, koji ima funkciju konkretizacije općenitijega pojma, odnosno kojim se izriče pripadnost općega pojma određenijemu sadržaju, a dolazi uz imenice uz koje je atribut semantički obvezatan – *da jošće ostaje vrime od arvanje, a to vrime od truda i od izkuš'en'ja, Ondi je misto od pribignutja, Hvala tebi, stvori-telju i odkupitelju od ljudi* (Marulić, *Naslidovan'je*); *obimi očima mojim vrulje od suz ispustivši* (Zoranić, *Planine*); *Dan uistinu od ubojstva, od potlačen'ja i od plač-a od G(ospodi)na Boga, vrijeme od plača i od smijeha* (Divković, *Besjede*); *potop od rijeke* (Tadijanović)

b) genitiv svojstva (kvalitativni genitiv) – *O, otče od milosardja* ('koji je milosrdan'), *put od mira* ('miran put') (Marulić, *Naslidovan'je*); *pogledala svojijema očima od milosrdja, Majka od Milosrdja* (Divković, *Sto čudesa*)

c) objektni genitiv, koji je rezultat preoblike poimeničenja – *Ti si nebeski ličnik od duš* (liječiš duše > liječnik si duša > ti si liječnik duša) (Marulić, *Naslidovan'je*); *oprošten'je od svijeh[h] grijeha* (Divković, *Sto čudesa*)

d) objasnidbeni (eksplikativni) genitiv, koji služi kao dodatno objašnjenje imenici uz koju stoji; atribut i imenica uz koju stoji odnose se na isto; obično dolazi uz imenice prenesenoga značenja i objašnjava na što se to preneseno značenje odnosi – *Listo da u vike ne odvaržeš mene ni smarsiš mene s knjig od života* (= život su knjige : knjige su života), *dojdem do porta od spasen'ja, i napajajuči čašom od spasen'ja* (Marulić, *Naslidovan'je*); *put nam kaži od spasen'ja* (*Muka Spasitelja našega*); *mjesto od spasen'ja* (Divković, *Sto čudesa*), *da spozna i hodi pravijem putem od spasen'ja* (Divković, *Besjede*)

e) genitiv subjektivi, tj. riječ je o imeničnom atributu kojim se izriče pripadnost radnje vršitelju – *Umerstvo od tila* (*umerstvo od tila : tilo umire*) (*Dijalozi* Grgura Velikoga).

Jezik starije književnosti – i štokavske i čakavske – obilježen je uporabom prijedložno-padežne sveze *od + genitiv* uz glagole govorenja, mišljenja, osjećanja i srodnih značenja (ili uz odglagolne imenice tih glagola). To je sintaktička prevedenica prema talijanskomu jeziku (*di + imenica, zamjenica*), odnosno prema latin-

skomu jeziku (*de* + ablativ), koja se pojavila u tekstovima prevedenima s talijanskoga i latinskoga jezika, a zatim se ustalila kao literarna odlika i u izvornim djelima čakavskih i štokavskih pisaca sve do 19. st. Poznata je i primorskim govorima. Posebice se javlja u funkciji i na mjestu prijedložno-padežne sveze *o* + lokativ.

U rečenici je:

a) atribut – *mnoga pastirska petja i pripovisti od pritvora junakov i devojak u dube, cvite, vrulje i vode* (Zoranić, *Planine*); *glas od mene navisti joj* (*Gospin plač iz Osorsko-hvarske pjesmarice*); *razgovor od tužbe, ime i priimenak čovika od koga se govori ili piše* (Tadijanović)

b) prijedložni objekt – *a sada se ništar od njih ne govori, Da bi češće mislio od smarti tvoje ner od produžen'ja života tvoga, ča od njih šapće ali govori saj svit, ni vele od toga govoriti, Neće da se od nje ni od dilov nje pripovida* (Marulić, *Naslidovan'je*); *Ja rekoh od sini človičaskih* (*Dijalozi Grgura Velikoga*); *od mahnitosti pisano jest* (*Libro od mnozijeh razloga*); *Ča ću sad reć od Marije* (*Gospin plač iz Osorsko-hvarske pjesmarice*); *Ča od nje čuh i znah i ja i svaki kraj* (Hektorović, *Riban'je*); *kada se uzgovori od nje čudesa i od nje zlamen'ja* (Divković, *Sto čudesa*); *rijeti zlo od iskrnjega*³ (Matijević); *govoreći od umrloga brata svoga Lazara, kako s(ve)ti prorok Ižaija od njega govori* (Papić); *razgovarati od mira, misliti od smrti, od poniženstva štije se, rekli zlo od njih* (Posilović); *nego hoću i od njih pisati* (Reljković, *Satir*).

Glagoli *spomenuti se* / *spominati se* također objekt izražavaju s *od* + genitiv, što je nastalo prema talijanskomu *ricordarsi di* + imenica, zamjenica. Primjeri: *Jer se neću veće spomenuti od grihov njegovih, Kada se spomenu od nich bogoljubnih, dostojajte se spomenuti od mene ubogoga* (Marulić, *Naslidovan'je*); *spominjevaše se od onoga ča u raju biše vidil* (*Dijalozi Grgura Velikoga*); *zać se od majke ne spominaš* (*Gospin plač iz Osorsko-hvarske pjesmarice*); *Spomenuo se jest Jerolim od Blažene Gospe i od nje velikoga milosrdja, spominajući se od časne i poštene cesarice, Od svojije[h] se grijeha spominaše* (Divković, *Sto čudesa*); *Nigda se spomeni od ove spomene* (Baraković); *grijesi od kojijeh se spomina*⁴ (Matijević); *spomeni se od tuge duše njegove* (Papić).

Sveza *od* + genitiv u funkciji *o* + lokativ iznimno je česta u naslovima djela i poglavlja u kojima je, zapravo, elidiran predikat tipa *govori se* ili rečenica *poglavlje koje govori*, odnosno odglagolna imenica *govor*, npr. *Od naslidovan'ja Isukarstova*

³ Primjer v. u Pavešić (1968: 451).

⁴ Primjer v. u Pavešić (1968: 451).

i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih (Marulić); Od prilike Gospine koju upenja sveti Luka evanđelista (Divković, Sto čudesa); Od druge trublje i od gruboće grijeha, Od razdjeljen'ja duše od Boga na čas od smrti, Od strašnoga pogleda rasrđenoga sudca na čas smrti pristrašne, Od mjesta i kuda će poći duša kada se dijeli od tijela, Od tijela mrtva i od trupine ljudcke (Papić); Od prijateljstva, Od ljubavi tilesne, Od ljubavi Božje (Posilović); Od Boga i stvari duhovnih, Od živina četveronogih, Od tjelesne rane, Od ljubavi i mrznosti (Tadijanović); Od dobrote Duha Svetoga (Katančić).

3. Pripadnost trećem licu izrečena genitivom ličnih zamjenica za treće lice

Prije ustaljivanja uporabe posvojnih zamjenica *njegov*, *njezin* i *njihov* za izricanje pripadanja 3. licu upotrebljavali su se genitiv *i*, rjeđe, dativ ličnih zamjenica za 3. lice. „Genitiv lične zamjenice funkcionirao je na mjestu današnje posvojne zamjenice i u potpunosti obavljao njezinu današnju funkciju te je izricanje posvojnosti tim načinom bilo pravilo, dok je izricanje posvojnosti dativom lične zamjenice bilo, kao i danas, rjeđa ali otpornija pojava, koja se upravo zbog toga što je od samih početaka bila stilskim sredstvom, sačuvala do danas u nepromijenjenoj uporabi i značenju“ (Hudeček 2006: 94).⁵

Funkciju posvojne zamjenice *njegov* do 13. stoljeća imao je genitiv lične zamjenice *on*, a ta su dva oblika (tj. *njega* i novi *njegov*) punopravno supostojala sve do polovice 18. stoljeća.

Posvojna zamjenica *njezin* u hrvatskom je jeziku potvrđena od prve polovice 18. stoljeća, a *njihov* se učestalo javlja od prve polovice 17. stoljeća.⁶ Stoga su u funkciji izražavanja posvojnosti bili oblici ličnih zamjenica *ona* i *oni*: genitiv jednine ženskoga roda *nje* (za *njezin*) i genitiv množine muškoga roda *njih* (za *njihov*).

⁵ Lana Hudeček (2006: 94) objašnjava da je razlika u uporabi genitiva i dativa lične zamjenice u posvojnoj funkciji i u tome što je genitiv služio gotovo isključivo izricanju posvojnosti za 3. lice te njegovu funkciju i stoga možemo izjednačiti s funkcijom posvojne zamjenice za 3. lice, dok se dativom izriče i pripadanje 1. i 2. licu, dakle svim licima.

⁶ Akademijin rječnik za *njezin* navodi da dolazi tek od prve polovice 18. stoljeća (AR VIII: 280), a za *njihov* se kaže da su najstarije potvrde iz prve polovice 17. stoljeća (AR VIII: 282). Lana Hudeček (2006: 95) pomiče granicu najranijih pojava zamjenice *njihov* s prve polovice 17. stoljeća na drugu polovicu 15. stoljeća.

Uporaba genitiva ličnih zamjenica za 3. lice na mjestu posvojnih u hrvatskom jeziku posljedica je utjecaja latinskoga i crkvenoslavenskoga književnog jezika.⁷

Donosi se nekoliko potvrda uporabe genitiva ličnih zamjenica *nje* i *njih* u funkciji izricanja posvojnosti:

a) **nje**: *i svaka slava nje, nego ti jedini poljubljeni nje i želini nje svarhu svih želin'ji sartca nje* (Marulić, *Naslidovan'je*); *da grisi nje prosti jesu, I pak sestra nje Benedita* (Dijalozi Grgura Velikoga); *nje lipost, u nje svitlosti, ričju nje* (Zoranić, *Planine*); *a nje uda umirahu / Njega meso razdirahu, / da nje sarce raščinjahu* (Gospin plač iz *Osorsko-hvarske pjesmarice*); *kroz nje more biži* (Hektorović, *Riban'je*); *anđelski nje ures, oblit suzami nje lice* (Držić, *Tužba Ljubmira od komedije Tirene*); *sadružiti nje mladost* (Držić, *Tirena*); *nje krv da proliju, da molbe nje čuješ* (Držić, *Hekuba*); *naviješta nje zlamen, ako nje ričima daš posluh, da rasap nje velik ne budem slišala* (Zlatarić, *Elektra*); *u nje utrobi i u nje pameti, da me će osvetiti nje sin, nje velikoga milosrdja* (Divković, *Sto čudesa*); *da više prolita nje slava neg oral, da siva nje prozor svom zrakom u slasti, vasdan sideć na nje krilu* (Baraković); *oko nje grla, glavu nje* (Divković, *Besjede*); *i sva slava nje, ti, jedini nje obljubljenik, varh svijeh želja srca nje najpožudiviji* (Kašić, *Nasledovan'je*); *od nje plaće* (Reljković, *Satir*).

b) **njih**: *pokloniše se njih gospodinu i meštru, sluge njih* (Libro od mnogijeh razloga); *da sve ufan'je njih i pomnja jest bila, i njih dila nasliduj, karajući njih grihe* (Marulić, *Naslidovan'je*); *biše slišane duše njih, telesa njih* (Dijalozi Grgura Velikoga); *njih rojstva, prid njih vrata usaditi* (Zoranić, *Planine*); *i njih voļu izvaršiše, Znajuć Pilat njih zavidost, neka zlobu njih pokriju* (Gospin plač iz *Osorsko-hvarske pjesmarice*); *Vidismo njih stan'je* (Hektorović, *Riban'je*); *Rumena njih lica* (Držić, *Prolog drugi komedije prikazane u Držić na piru*); *Svitlce se njih lica* (Držić, *Tirena*); *ki znaju njih ime, i njih put istini* (Držić, *Hekuba*); *da njih vijen'je, svite njih ali odluke* (Muka *Spasitelja našega*); *od njih kuće, i vaš njih mir i goj* (Zlatarić, *Elektra*); *njih srca, njih mati* (Divković, *Sto čudesa*); *njih kola pristaše, da spuni njih želju* (Baraković); *za njih grijeha* (Divković, *Besjede*); *i koliko je pogibilna svrha njih i spasen'je njih na svrsi života njih, djela njih, otvorile se jesu oči njih* (Papić); *nego sva njih ufanca, i misao, i njih djela slijedeći, pokarajući njih opačine* (Kašić, *Nasledovan'je*)⁸.

⁷ O tome je pisala Lana Hudeček 2003. i 2006.

⁸ S obzirom na to da se posvojna zamjenica *njihov* kontinuirano javlja tek od prve polovice 17. stoljeća, u Kašića supostoji (npr. primjer iz *Nasledovan'ja*: *odlučio bez nijednijeh njihovijeh prednijeh dostojanstva*) uz znatno češći genitiv množine muškoga roda *njih*. Posvojna

Pojava seže, iako iznimno, i u drugu polovicu 19. stoljeća, npr. *vidit ćemo njih bjelkastu [...] boju* (Vukotinović 1878).

Spomenimo također da je, pored posvojne zamjenice *njegov*, Marulić u *Juditi* za izražavanje posvojnosti upotrijebio i genitiv lične zamjenice *on – njega* (v. Mogušev *Rječnik Marulićeve Judite* 2001: 167). No, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da je tako i u njegovu proznom tekstu *Naslidovan'ju* (u kojemu je inače redovita uporaba posvojne zamjenice *njegov*, npr. *prijatelj njegov, štova blagdan njegova posvetilišća*) jer uporabu ilustrira samo jedan nepouzdan primjer: *Tko s tolikom pečal'ju meni u svem služi, i poslušā s kolikom je služeno svitu i vladavce(m) njega*, u kojemu *vladavcem njega* može značiti 'vladarima njegovim', ali i 'vladarima njega' (= vladarima svijeta, tj. *njega = svijeta*). Ta rečenica u Kašićevu prijevodu istoga latinskoga teksta⁹ glasi: *Tko s toličkim brinutjem mene poslušā i služi kakono svijeta i gospodu njegovu?*, a odnosi se na izvornu latinsku rečenicu: *Quis tanta cura mihi in omnibus servit et obedit, sicut mundo et dominus ejus servitur?*, što upućuje da bi u Marulićevu *Naslidovan'ju* doista mogla biti riječ o posvojnoj funkciji lične zamjenice *on – njega* (o tome više u Horvat i Perić Gavrančić 2009: 145).¹⁰ Genitiv *njega* u funkciji izricanja posvojnosti potvrđen je u *Osorsko-hvarskoj pjesmarici* iz prve polovice 16. stoljeća (npr. *Gospin plač: Njega meso razdirahu, iz ran njega ishojaše*), pored uporabe posvojnoga pridjeva *njegov* (npr. *i glas njegov uzimahu*), također i u *Riban'ju* Petra Hektorovića (npr. *Dugo vrime Marul Marko je tuj š njim bil, / Koga, mnim, da si čul i knjige njega čtil; pored njegov dar, njegova pisma*), u *Muci Spasitelja našega* (npr. *ki ste njega sluge pravi, jer po njega govoren'ju; pored: veće nisam ja njegov sin, nad glavu njegovu, u*

zamjenica *njihov* potvrđena je i u Reljkovićevu *Satiru*, npr. *jer im dojde njihov stid prokleti, koga njihov jezik ne dostane*.

⁹ Riječ je o popularnom srednjovjekovnom djelu *De imitatione Christi* čije se autorstvo danas najčešće pripisuje Tomi Hämmerkenu (1380. – 1471.), rođenomu u njemačkom mjestu Kempenu (otuda Toma Kempenac ili Toma Kempenski). Osim Hämmerkenu autorstvo se pripisivalo i Ivanu Gersenu (Gersonu), i to najčešće u francuskim i talijanskim rukopisima, a njega u svome prijevodu spominje i Marko Marulić (*Počinju knjige Ivana Gersena, kancilira pariškoga, Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*). Prijevod Bartola Kašića tiskan je u Rimu 1641. godine pod naslovom *Tome od Kempisa, kanonika regulara od reda s. Augustina, Pismo od nasledovan'ja gospodina našega Jezusa duševno i prizamjerno. Slovinski ga upisa Bartolomeo Kašić Dalmatin, pop bogoslovac od Družbe Jesusove*.

¹⁰ Darija Gabrić-Bagarić (1984: 97) utvrdila je da je u Kašićevim djelima genitiv lične zamjenice *on (njega)* sasvim iznimno upotrijebljen za izricanje posvojnosti. Spomenuta uporaba nije pronađena u Kašićevu *Nasledovan'ju*.

njegovo spomenutje) ili u Barakovićevoj *Vili Slovinki* (npr. *da l' dopriše njega riči / do maloga vlastelina*, pored: *Minošan njegov rod*).¹¹ Ti primjeri svjedoče o ravnopravnoj uporabi genitiva lične zamjenice *on* za izricanje posvojnosti i posvojne zamjenice *njegov* u istoga autora i u njegovu istom djelu, kao i o kontinuiranom supostojanju obaju oblika kroz dugo vremensko razdoblje.

4. *Po usta/ustih* + genitiv

Vrlo je frekventna prijedložno-padežna sveza *po usta* (*po* + akuzativ), odnosno *po ustih* (*po* + lokativ). Uporaba prijedloga *po* s akuzativom u funkciji *po* + lokativ uobičajena je u djelima mnogih čakavskih i dubrovačkih pisaca (v. Zima 1887: 231–233), zabilježena je u primorskim lekcionarima,¹² a potvrđena je i u promatranom korpusu.

Primjeri: *Pripovida Duh Sveti po usta Davidova* (*Zadarski lekcionar, Lekcionar Bernardina Splićanina*, N. Ranjina); *Govori po ustih svoga kancelera* (*Senjski korizmenjak*); *po usteh od ljudi ić će tvoj vječni glas* (D. Ranjina); *Nečisti duh ki ti govoraše po usta onoga človika...*, *I vapjaše djaval po usta onoga gvardijana govoreći...* (*Dijalozi Grgura Velikoga*); *Po koga ustijeh isti Isukrs govoraše*. (Gradić); *Učeci nas po usta razumnoga Salamuna*. (A. Gučetić); *Pismo, ko Duh Sveti po ustih Davida reče*. (Glavinić); *Koja govori i tlapi po usta tvoja*. (Kašić); *Po usta svetoga Jakova apostola na tretjemu poglavju veli Bog* (Divković, *Sto čudesa*); *Od koje službe govoreći Sveto pismo po usta Ježuša Širakovića 23. pog[lavlje] veli...*; *A veli Duh Sveti po usta svetoga Grgura*; *Po usta svetoga Jeremije proroka u Plaću na 3. pog[lavlje] veli Bog Svemogući*; *Sveti po usta svetoga Aguština veli*; *Zašto po usta svetoga Matija na 8. pog[lavlje] veli Isukrst*; *Po usta s(ve)toga Tobije na 4. pog[lavlje] veli Bog Svemogući*; *Po usta svetoga Pavla k Rimljanom*; *Po usta mudroga Solomuna*; *po usta svetoga Pavla veli G(ospodi)n Bog* (Divković, *Besjede*); *Po kojega usta Duh Sveti govori*. (I. Ivanišević); *Istinu govori Duh Gospodnji po ustih Mojzesa*. (Radovčić); *Govoraše po usta mudroga*. (Posilović); *Da otiđeš po ustije(h) ljudskije(h)*. (Radnić); *Kako Bog po usta istoga proroka govori*. (Grličić); *Mogaše se o Benediktovoj duši rijet po usta od proroka*. (Đurđević); *Gdi po usti njegovih reče Bog*. (Kadčić); *Zato reče Duh Sveti po usta mudroga*. (P. Filipović); *Slišate li vi igda po usta moji(h) pripovidaoca, da ta običaj nije dobar*. (J. Filipović); *Koliko zaziva... Crkva po usta(h) tvoji(h)*. (Latrić); *Kako svidoči Duh Sveti po usti(h) primudroga. Reče mu Bog po usta Natana proroka*. (Kačić); *Slušaj, što ti*

¹¹ Za ostale potvrde v. AR VIII: 939–940 (natuknica *on*).

¹² V. Rešetar (1898: 188).

po ustih svetoga Augustina govori. (Kanižlić); *Navjestiva se... najprije po usta Ivana Krstitelja... a zatijem po sebi. Poslušajte, kako se Gospodin tuži na vas po ustih svoga proroka Ezekijela.* (Bašić); *Što ovo navisti Bog po usta proroka.* (Garanjin); *Tako po usta sv. Jakova apostola nutkuje nas Duh Sveti.* (Lučić).¹³

Prema AR-u (XIX: 949–950) lekcionari (*Bernardinov, Zadarski, Ranjinin*) i *Senjski korizmenjak* (1508.) ubrajaju se u izvore koji donose najstarije potvrde spomenute sveze, a popisu vrlo starih potvrda možemo dodati i one iz *Dijaloga Grgura Velikoga* (u prijevodu iz 1513. godine).

Vidimo da uz svezu *po usta/ustih* dolazi posvojni genitiv (jer uz njega stoji apozicija ili atribut) kojim se objašnjava tko kazuje čije (obično Božje) riječi, konkretno čijim se ustima prenosi poruka, npr. *Reče mu Bog po usta Natana proroka* (Kačić); *Slušaj, što ti po ustih svetoga Augustina govori* (Kanižlić).

Posvojni je genitiv, besprijedložni ili prema talijanskom s prijedlogom *od*, prisutan i na mjestima na kojima je moguća uporaba posvojnoga pridjeva, npr. *Pismo, ko Duh Sveti po ustih Davida reče* (Glavinić); *Istinu govori Duh Gospodnji po ustih Mojzesa* (Radovčić); *po usta od proroka* (Đurđević). U takvim je slučajevima potvrđena i uporaba posvojnoga pridjeva, npr. *Pripovida Duh Sveti po usta Davidova* (*Zadarski lekcionar, Lekcionar Bernardina Splitsanina*, N. Ranjina).

Možemo reći da se prijedložno-padežna sveza *po usta/ustih* pokazuje kao obilježje nabožne književnosti. Smatramo da je riječ o ustaljenoj svezi koja se kao takva preuzimala i dodavao joj se određeni atribut. Vjerojatno se pojavila kao sintaktička prevedenica prema talijanskom (tal. *per bocca di*)¹⁴ i latinskom (lat. *per os*)¹⁵ jeziku, a potom zadržala kao „zaleđena“ sveza, osobito u sakralnim temama. Veoma je česta u književnom jeziku bosanskih franjevačkih pisaca, od Divkovića nadalje, i to prije uvođenja citata, npr. *Po usta svetoga Jakova apostola na tretjemu*

¹³ Primjeri se donose prema AR XIX: 949–950 (natuknica *usta*), osim Divkovićevih i primjera iz *Dijaloga Grgura Velikoga*.

¹⁴ V. npr. *Psalam 8: In effetti lo Spirito Santo proclama per bocca di Davide: „Affermi la tua potenza contro i tuoi...“* (<http://www.genitoricattolici.org/salmo%208.html>) – *Sveti Duh, zapravo, objavljuje po usta Davidova: „Potvrđuješ svoju moć nad...“*

¹⁵ V. npr. *Actus Apostolorum 1:16: ... praedixit Spiritus Sanctus per os David de Juda...* (https://books.google.hr/books?id=XrtMCAAQBAJ&pg=PT771&lpg=PT771&dq=spiritus+sanctus+per+os+David+de+Jude&source=bl&ots=tjzI57idj2&sig=9eizPQ_VwoMV1BZaJiW2MEcvdfQ&hl=en&sa=X&ved=0CCoQ6AEwAmoVChMIv5ON7qTpxgIVQsNyCh0UQw0W#v=onepage&q=spiritus%20sanctus%20per%20os%20David%20de%20Jude&f=false).

poglavju veli Bog Svemogući: „Jedan studenac aliti jedan vrutak ne može dati vode gorke i slatke. Takojer zao ne može čudesa i zlamen'ja činiti.“ (Divković, *Sto čudesa*); A veli Duh Sveti po usta svetoga Grgura: „Nitko se ne može ovdje na ovom svijetu veseliti i pak na onomu z Bogom kraljevati.“, Tada će svaki prokleti i osuđeni govoriti i pjevati onu prigorku pjesan koja je rečena po usta Davida proroka u Salmu 55. govoreći: „Potlačiše mene neprijatelji moji svaki dan.“ (Divković, *Besjede*).

5. Sklonidba i poimeničenje participa

Participske se konstrukcije tumače utjecajem latinskoga i crkvenoslavenskoga književnog jezika.¹⁶ U *Libru od mnozijek razloga* potvrđena je uporaba aktivnoga participa prezenta¹⁷ u staroj pridjevnoj uporabi, npr. stvar smrdeća (*Libro od mnozijek razloga*). U Divkovića ih, primjerice, nalazimo poimeničene u vrijednosti atributne rečenice: *Milost Božja i mijer ljudi na zemlji, i govorećijem sveto rožario i da im se umnoži slava na nebesijeh (Sto čudesa), kako se očito vidi čatećijem ove knjige (Besjede)*; zatim na mjestu pridjeva u atributnoj ulozi: *ptičica letušta (Sto čudesa)* te kao priložnu odredbu: *vidje u vidjen'ju Isukrsta u nebu stojeći i držeći tri sulice (Sto čudesa)*. Pojava sklanjanja participa u funkciji atributa u skladu je s franjevačkom tradicijom, dok je uporaba poimeničenoga participa slabije zastupljena (Gabrić-Bagarić 2001: 82). Papić i Posilović stoga sklonjive participe češće rabe kao sročne attribute: *zгода sljedujuća očito kaže, sljedujuće stvari, koje nosi djačić prid misnikom nosećijem nemotnjiku tijelo g(ospodi)na našega Isukrsta svi djavli pakleni kleknu na kol'jena kako pisano jest, I fratri mimohodeći prid celu i čujućij njega govora (Papić); režućega lava, pomozi mene manjkajućega, sve scinim kako stvari smrdeće, sve su providene oružjem branućijem i ozliđujućijem (Posilović);*

¹⁶ „Po svojoj prilici prosti narod nije ni u starini imao participa prez., tj. nije ga sklanjao kao što ga ne sklanja ni danas; imali su ga i sklanjali samo književni ljudi ugledajući se na druge jezike (jedni na crkvenoslavenski jezik, drugi na latinski)“ (Maretić 1963: 235).

O participima u hrvatskom jeziku v. Gabrić-Bagarić (1995), Škarić (1902), Štrkalj Despot (2007).

¹⁷ Aktivni particip prezenta izvodio se iz prezentskih osnova posebnim tvorbenim morfeimima. Gramatički morfemi dodavani takvoj osnovi označivali su kategorije roda, broja i padeža. Znači da je aktivni particip prezenta imao status pridjeva, dakle određeni i neodređeni oblik i dvojaku sklonidbu. Na hrvatskom jezičnom području aktivni particip prezenta vrlo se rano počeo dokidati kao hibridna morfološka tvorba između glagola i imenskih riječi, opreka se prema rodu i sklonidbi izgubila te je nastao današnji glagolski prilog sadašnji.

ali su potvrđeni i poimeničeni participi: ... *i velike svijeće u ruku nosećije[h]*, *njeki od obitili od okolo stojećije[h] zakle se srdito krvju Isukrstovom* (Papić); *neće slušati glas zaklinjajućega, komu nije drag glas služućih* (Posilović).

Uporaba aktivnoga participia prezenta u toj staroj pridjevnoj ulozi proteže se i u 19. stoljeće, a posebice je prisutna u znanstvenom diskursu: *da im robu vjerujući ljudi boljma kupuju* (Krempler, 1869), *opazio u gorovrstih tamošnjih na vrh su ležeće ukamnjene ljuštore* (Vukotinović, 1870), *najviše se je pobilježilo bolesnika bolujućih sa užgaline na plućih* (Liječnički vjestnik, 1877). U tekstu s kraja 19. stoljeća potvrđena je i sklonidba aktivnoga participia preterita I.: *od jednog apokarpičkoga ginecija proizavših plodova* (Heinz, 1897), također u statusu pridjeva.

Pasivni particip preterita u primjeru *ogranak rečenoga jarka* (Gorjanović-Kramberger 1897) upotrijebljen je kao pravi pridjev, što je osobito često u Divkovićevu jeziku: *Ovi ozgor rečeni fratar, ozgor rečeno govoren'je, rečene knjige, rečeno pismo* (Divković, *Sto čudesa*); *veli Isukrst rečene riječi govoreći, koji bješe ispovidio rečenu gospoju, a zubi derahu rečenoj ženi* (Divković, *Besjede*).

6. Zaključak

Istraživanje je pokazalo da se u promatranom korpusu tekstova 15. – 18. stoljeća na sintaktičkoj razini javljaju identične konstrukcije, ustaljene u književnom izrazu. Riječ je o sintaktičkim prevedenicama prema talijanskom ili latinskom jeziku te onima naslijeđenim iz crkvenoslavenske književne tradicije. Ta su sintaktička obilježja postala prepoznatljivim modelom potvrđenim u književnim tekstovima različite žanrovske pripadnosti, a s obzirom na svoju dugu uporabu, postojana su literarna odlika starije hrvatske književnosti, što upućuje na postojanje stabilne uporabne norme u kojoj su određena izražajna sredstva postala pravilom koje korisnici književnoga jezika poštuju.

Ovim se radom nastojalo pridonijeti spoznajama dosadašnjih istraživanja promatranih sveza ne samo brojnošću ovjerenih potvrda tijekom dugotrajne kontinuirane uporabe, nego i obradbom pojedinih skupina te, u vezi s tim, proizišlim zaključcima. Tako je dana razrađenija raščlamba sveze *od* + genitiv, osobito u svojstvu atributnoga genitiva kod kojega je utvrđeno nekoliko sintaktičkih sadržaja. Za izricanje pripadnosti trećem licu genitivom ličnih zamjenica za treće lice pokazano je da pojava, iako iznimno, seže i u drugu polovicu 19. stoljeća. Također je pokazano da uz svezu *po usta/ustih* dolazi posvojni genitiv. Za samu se svezu *po usta/ustih* kao vrlo vjerojatan nudi talijanski (tal. *per bocca di*) i latinski (lat. *per os*) izvor. Sveza se zatim kao „zaleđena“ zadržala posebice u sakralnim temama. Što se

promatranih participijskih konstrukcija tiče, utvrđeno je aktiviranje sklonjivih participa i u znanstvenom diskursu druge polovice 19. stoljeća. S obzirom na još uvijek nedovoljnu istraženost starohrvatske sintakse, sveobuhvatna istraživanja tek predstoje.

Izvori

- AR VIII: 939–940 (natuknica *on*) i AR XIX: 949–950 (natuknica *usta*) // *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1917. – 1922. Dio VIII. i 1967. – 1971. Dio XIX. Zagreb: JAZU.
- Baraković // Baraković, Juraj (2000). *Vila Slovinka*. Priredio Franjo Švelec. Stoljeća hrvatske književnosti. Matica hrvatska. Zagreb.
- Dijalozi Grgura Velikoga* // *Hrvatska proza Marulićeva vremena I.: Dijalozi Grgura Velikoga u prijevodu iz godine 1513*. Stari pisci hrvatski, knjiga 38. Priredio Josip Hamm. Zagreb: JAZU. 1978.
- Divković, *Sto čudesa* // Divković, fra Matija (2013). *Nauk krstjanski za narod slovinski / Sto čudesa aliti zlamen'ja blažene i slavne Bogorodice, Divice Marije*. Pretisak izdanja iz 1611. Sarajevo: Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene. [transkripcija *Sto čudesa* Marijana Horvat, v. Literaturu]
- Divković, *Besjede* // Divković, Matija (1616). *Besjede Divkovića svrhu avandel'ja nedjeljnijeh priko svega godišta; koje Besjede iz razlikijeh dijačkijeh knjiga privede, ispisa i složi bogoljubni bogoslovac fra Matije Divković iz Jelašak, Reda svetoga Franceška, iz provincije primenom Bosne Arđentine, u kojije[h] se Besjedah zdrže mnoge stvari vele vrijedne i korisne, koliko za redovnike toliko za svjetovnje ljude kako se očito vidi čatečijem ove knjige*. Venecija. [primjere u članku transkribirala Marijana Horvat]
- Držić, *Hekuba* // *Tragedije XVI. stoljeća*. Priredio Slobodan Prosperov Novak. Zagreb: Matica hrvatska. 2006.
- Držić, *Prolog drugi komedije prikazane u Držić na piru* // Držić, Marin (2011). *Izabrana djela I*. Priredio Slobodan Prosperov Novak. Prvotiske transkribirale Marijana Horvat, Ivana Vrtič, Ivana Žužul. Zagreb: Matica hrvatska.
- Držić, *Tirena* // Držić, Marin (2011). *Izabrana djela I*. Priredio Slobodan Prosperov Novak. Prvotiske transkribirale Marijana Horvat, Ivana Vrtič, Ivana Žužul. Zagreb: Matica hrvatska.
- Držić, *Tužba Ljubmira od komedije Tirene* // Držić, Marin (2011). *Izabrana djela I*. Priredio Slobodan Prosperov Novak. Prvotiske transkribirale Marijana Horvat, Ivana Vrtič, Ivana Žužul. Zagreb: Matica hrvatska.
- Gorjanović-Kramberger, 1897 // Gorjanović-Kramberger, Dragutin (1897). *Strugača i njezin zapadni nastavak*. *Rad JAZU* 131: 30–40. Zagreb.

- Gospin plač iz Osorsko-hvarske pjesmarice* // Štrkalj Despot, Kristina. *Osorsko-hvarska pjesmarica*. [u tisku]¹⁸
- Heinz, 1897 // Heinz, Antun (1897). Nekoliko misli o definiciji i klasifikaciji plodova. *Rad JAZU* 131: 1–9. Zagreb.
- Hektorović, *Riban'je* // *Djela Petra Hektorovića*. Stari pisci hrvatski, knjiga 39. Ur. Josip Vončina, Mirko Deanović, Josip Hamm. Zagreb: JAZU. 1986.
- Kačić Miošić // *Djela Andrije Kačića Miošića*. Stari pisci hrvatski, knj. 27. Ur. Tomo Matić. Zagreb: JAZU. 1942.
- Kašić, *Nasledovan'je* // *Tome od Kempisa, kanonika regulara od reda s. Augustina, Pismo od nasledovan'ja gospodina našega Jezusa duševno i prizamjerno. Slovinski ga upisa Bartolomeo Kašić Dalmatin*. Rim. 1641. [primjere u članku transkribirala Marijana Horvat]
- Katančić // Katančić, Matija Petar (2014). *Izabrana djela*. Priredio Stanislav Marijanović. Zagreb: Matica hrvatska.
- Krempler, 1869 // Krempler, Pajo (1869). *Vremenoslovje, koje se temelji na 30-godišnjem izkustvu. S dodatkom: nekoliko riječih o tlakomjeru. Pohrvatilo Pajo Krempler*. Varaždin: Tiskarski zavod Platzera i sina.
- Libro od mnozijek razloga* // Rešetar, Milan (1926). *Libro od mnozijek razloga: dubrovački ćirilski zbornik od g. 1520*. Sr. Karlovci: Srpska kraljevska akademija.
- Liječnički vjestnik, 1877* // <https://library.foi.hr>
- Marulić, *Naslidovan'je* // *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja tašćin segasvitnjih (1500)*. Transkripcija: Marijana Horvat (u rukopisu).
- Matijević // Pavešić, Slavko (1968). Jezik Stjepana Matijevića: prilog poznavanju jezika bosanskih pisaca 17. stoljeća. *Rasprave Instituta za jezik* 1: 371–484.
- Mikalja // Mikalja, Jakov (2008). *Gramatika talijanska ukratko ili kratak nauk za naučiti latinski jezik*. Pretisak izdanja iz 1649./1651. Transkripcija: Marijana Horvat. Popratna studija i tekstovi: Darija Gabrić-Bagarić i Marijana Horvat. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Muka Spasitelja našega* // *Muka Spasitelja našega. Isus. Marija. [...] na Cvitnicu*. U: *Crkvena prikazanja starohrvatska XVI i XVII vijeka*. Stari pisci hrvatski, knj. 20. Zagreb: JAZU. 1893., str. 1–35.
- Papić // Fra Bartolomej da Salutio (1991). *Sedam trublji za probuditi grešnika na pokoru*. Preveo fra Pavao Papić, godine 1649. Priredio, uvod i bilješke napisao Ignacije Gavraran. *Građa za povijest književnosti hrvatske* 33: 155–325. Zagreb: JAZU.
- Posilović // Posilović, Pavao (2001). *Cvijet od kriposti duhovni i tilesnije prikoristan svakomu virnomu krstjaninu koji ga štiti često*. *Zbornik o Pavlu Posiloviću*. Transliterirao

¹⁸ Svi se primjeri donose prema transkripciji dr. sc. Kristine Štrkalj Despot, kojoj zahvaljujem na mogućnosti korištenja rukopisom prije objavljivanja.

- Pavao Knezović. Zagreb – Šibenik: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu – Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik..
- Reljković, *Satir // Djela Matije Antuna Reljkovića*. Stari pisci hrvatski, knj. 23. Ur. Tomo Marić. Zagreb: JAZU. 1916.
- Tadijanović // Horvat, Marijana, Ermina Ramadanović (2012). Jezikoslovni priručnik Blaža Tadijanovića *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik* (1761.). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Vukotinović, 1870 // Vukotinović, Ljudevit (1870). *Tvorba i njezino trajanje. (Preštampano iz XI knjige „Rada“ Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti)*. Zagreb.
- Vukotinović, 1878 // Vukotinović, Ljudevit (1878). *Prinesci za geognosiu i botaniku Hrvatske. (Preštampano iz knjige XLIV. Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti)*. Zagreb.
- Zlatarić, *Elektra // Tragedije XVI. stoljeća*. Priredio Slobodan Prosperov Novak. Zagreb: Matica hrvatska. 2006.
- Zoranić, *Planine // Petar Zoranić: Planine*. Barne Karnarutić: *Djela*. Šime Budinić: *Izabrana djela*. Priredio Franjo Švelec. *Stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska. 2002.

Literatura

- Divković, fra Matija. 2013. *Nauk krstjanski za narod slovinski / Sto čudesa aliti zlamen'ja blažene i slavne Bogorodice, Dvice Marije*. Pretisak izdanja iz 1611. Uvodna studija, rječnik i tumač imena *Nauka krstjanskoga*. Darija Gabrić-Bagarić. Transkripcija *Nauka krstjanskoga*: Darija Gabrić-Bagarić, Dolores Grmača, Maja Banožić. Uvodna studija, transkripcija, rječnik i tumač imena *Sto čudesa* Marijana Horvat. Urednik Marko Karamatić. Sarajevo: Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene.
- Divković, Mirko. ⁸1997. *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*. Zagreb: Naprijed.
- Gabrić-Bagarić, Darija. 1984. *Jezik Bartola Kašića*. Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu – Institut za jezik.
- Gabrić-Bagarić, Darija. 1995. O problemima razvoja glagolskoga priloga sadašnjega i prošloga. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 21. 51–65.
- Gabrić-Bagarić, Darija. 2001. Jezik Pavla Posilovića Knezović, Pavao; Šišak, Marinko; Zenić, Milivoj (ur.), *Zbornik o Pavlu Posiloviću*, 53–87. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu; Šibenik: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik.
- Horvat, Marijana. 2005. Jezik Marulićeva djela *Od naslidovan'ja Isukarstova i od pogarjen'ja taščin segasvitnjih*. Doktorska disertacija (u rukopisu). Zagreb.
- Horvat, Marijana. 2006. Sintaktički kalkovi prema latinskom i talijanskom jeziku u Marulićevu *Naslidovan'ju*. U Srdoč-Konestra, Ines; Vranić, Silvana (ur.), *Riječki filološki dani 6: zbornik radova*, 275–284. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

- Horvat, Marijana; Perić Gavrančić, Sanja. 2009. Sintaktička svojstva zamjenica u Marulićevu i Kašićevu prijevodu *De imitatione Christi*. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 141–157.
- Horvat, Marijana; Perić Gavrančić, Sanja. 2014. O stilu i jeziku Divkovićeve djela *Sto čudes*. U Karamatić, Marko (ur.), *Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa 'Matija Divković i kultura pisane riječi'*, 185–202. Sarajevo: Franjevačka teologija Sarajevo i Kulturno-povijesni institut Bosne Srebrene.
- Hudeček, Lana. 2003. Izražavanje kategorije posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća. Doktorska disertacija (u rukopisu). Zagreb.
- Hudeček, Lana. 2006. *Izricanje posvojnosti u hrvatskome jeziku do polovice 19. stoljeća*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Malić, Dragica. 1988. *Povaljska listina kao jezični spomenik*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Maretić, Tomo. 1916. Jezik dalmatinskih pisaca XVIII. vijeka. Drugi prilog istoričkoj gramatici našega jezika (Svršetak). *Rad JAZU* 211. 1–92.
- Maretić, Tomo. 1963. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. II. Popravljen izdanje. Zagreb: Jugoslavensko nakladno d. d. Obnova.
- Moguš, Milan. 2001. *Rječnik Marulićeve Judite*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Pavešić, Slavko. 1968. Jezik Stjepana Matijevića: prilog poznavanju jezika bosanskih pisaca 17. stoljeća. *Rasprave Instituta za jezik* 1. 371–484.
- Pranjeković, Ivo. 2000. *Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Rešetar, Milan. 1898. Primorski lekcionari XV. vijeka. *Rad JAZU* 136. 97–199.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880.–1976. I–XXIII. Zagreb: JAZU. (= AR)
- Stolac, Diana. 1991. Sintaksa Bartola Kašića. *Fluminensia* 1–2. 169–175.
- Škarić, Đuro. 1902. Tvorba i poraba participa (gerundija) prezenta aktiva i preterita aktiva I. u čakavskoj književnosti 15. i 16. stoljeća. *Nastavni vjesnik* 10. 1–32.
- Štrkalj Despot, Kristina. 2007. Sintaktička funkcija participa u hrvatskom jeziku 15./16. stoljeća. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33. 413–429.
- Zima, Luka. 1887. *Njekoje, većinom sintaktičke razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine*. Zagreb.
- Salmo* 8: <http://www.genitoricattolici.org/salmo%208.html> (13. srpnja 2015.)
- Actus Apostolorum* 1:16: https://books.google.hr/books?id=XrtMCAAAQBAJ&pg=PT771&lpg=PT771&dq= Spiritus+Sanctus+per+os+David+de+Jude&source=bl&ots=tjzI57idj2&sig=9eizPQ_VwoMV1BZaJiW2MEcvdfQ&hl=en&sa=X&ved=0CCoQ6AEwAmoVChMIv5ON7qTpxgIVQsNyCh0UQw0W#v=onepage&q= Spiritus%20 Sanctus %20per%20os%20David%20de%20Jude&f=false (13. srpnja 2015.).

Adresa autora:

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16
10 000 Zagreb
E-mail: mhorvat@ihjj.hr

NOUN PHRASES IN ČAKAVIAN AND ŠTOKAVIAN TEXTS DATED FROM 15TH TO 18TH CENTURY

The author analyzes some typical syntactic properties confirmed in texts written in Čakavian and Štokavian literary language between 15th and 18th century. One of these properties is the usage of prepositions *od* + *genitive* (e. g. *da darži put zakona od mista, pisam od ljubavi, zakon od ljubavi, misto od pribignutja, nebeski ličnik od duš, oče od milosrdja*) expressing possessivity and other meanings (cause, purpose, property, object). The usage of prepositions *od* + *genitive* also appears instead of preposition *o* + *locative* (e. g. *kada čuje da se od njegova prijatelja dobro govori*). It reflects a strong influence of Latin and Italian syntax, and later it became a common literary property of the original works written by Čakavian and Štokavian writers.

The author also analyzes noun phrases used to express possessivity with the genitive case of the 3rd person personal pronouns (e. g. *nje velikoga milosrdja, njih srca*), noun phrases *po usta* + *genitive* (e. g. *Po usta svetoga Jakova apostola*), the appearance of the participle declination and the conversion of the participle to a noun (e. g. *govorećijem sveto rožario*).

Key words: syntactic loan translations; *od* + *genitive*; expressing possessiveness; *po usta* + *genitive*; the participle declination and the conversion of the participle to a noun.